

Gunnar Myrdal 1898–1987

Gunnar Myrdals storhet sammanhängde med hans förmåga att på ett tidigt stadium identifiera och ge sig i kast med några av sin tids stora samhällsproblem. Under trettio-talet gällde det arbetslöshet, befolkningsproblem och olika socialpolitiska frågor, under fyrtio-talet rasproblemet i USA, under femtio-talet Europas återuppbyggnad, och slutligen under sextio- och sjuttio-talen de globala handels- och utvecklingsproblemen, med tonvikt på u-länderna.

Hans politiska intresse hjälpte honom sannolikt att identifiera viktiga problem och att ställa intressanta frågor, kanske också att våga ge sig i kast

med stora problem. Hans engagemang hjälpte honom att föra ut sitt budskap till en stor allmänhet. Gunnar Myrdal var både forskare och profet.

I doktorsavhandlingen *Prisbildningsproblemet och föränderligheten* (1927) analyserade Myrdal prisernas dynamiska roll som resursfördelare, dvs hur (det han kallade) "hålén i prisbildningen" skapade vinstmöjligheter, som drev utvecklingen framåt i samband med att priser och kostnader avvek från långsiktig jämvikt. Av speciell betydelse var Myrdals betoning av företagens och hushållens *förväntningar*, och därmed också distinktio-

nen mellan förväntade och realiserade värden, dvs *ex ante* och *ex post* storheter, exempelvis i Myrdals senare analys av makroekonomiska problem i termer av investeringar och sparande. (Denna analys kulminerade i boken *Monetary Equilibrium* från 1939).

Men sin viktigaste forskningsinsats gjorde Gunnar Myrdal troligen med sin studie av rasproblemet i USA, dvs *An American Dilemma*.

Särskilt förklaringen av de svartas situation som ett resultat av ett samspel mellan ekonomiska, sociala, politiska och juridiska faktorer väckte uppmärksamhet genom sitt djup, sin bredd och politiska tyngd. Det var främst i och med denna bok som Myrdal blev samhällsvetenskapsman snarare än "bara" ekonom.

Myrdal använde ett likartat grepp i den väldiga satsningen i *Asian Drama*. Trots utmärkta enskildheter, måste man nog säga att Myrdal här gav sig på en alltför stor munsbit för en enda person. Boken blev mera ett deskriptivt "panorama", med intressanta reflektioner, än en analys av väl definierade frågeställningar.

Hur skall då Gunnar Myrdal, helt allmänt, karaktäriseras som forskare? Hans styrka låg i att alltid låta sig inspireras av *verkligheten* snarare än vad andra tänkt och skrivit, vilket dock inte hindrade honom från att intressera sig för nationalekonomisk idéhistoria, återspeglad i den elegant skrivna *Vetenskap och Politik i Nationalekonomin* (1930). Han var också angelägen om att underbygga sina hypoteser och reflektioner med empiri. Vad han förlorade i precision genom att avstå både från formella teoretiska modeller och rigorösa statistiska test, vann han ofta i relevans – och inte minst i den "frihet" som hans essäyistiska stil gav till intressanta reflektioner och idéer.

Idéologiskt startade Gunnar Myrdal som en utpräglad centralplanerare, med visioner om en rationell "social ingenjörskonst", bedriven av framåtsyftande, "paternalistiska" politiker, på basis av råd från begåvade forskare och rådgivare. Denna syn på det politiska livet, som den "folklige" Myrdal delade med den "intellektuella aristokraten" Keynes, låg bakom inte bara Myrdals förslag till aktiv finanspolitik, socialpolitik och befolkningspolitik under trettioalet, utan också hans plädering för central planering av investeringar, produktion och utrikeshandel vid slutet av andra världskriget och hans tro på utvecklingsplanering i u-länderna.

Men småningom modifierade han sin syn på dessa frågor. Redan i början av femtiotalet betonade han nackdelarna med detaljregleringar (exempelvis i en serie artiklar i tidskriften *Tiden* i början av femtiotalet); han ville få slut på regleringsekonomins "skyttegravskrig" mot marknadskrafterna. I stället pläderade han för *övergripande* planering med sikte på ekonomisk tillväxttakt, hög sysselsättning, ekonomisk trygghet och inkomstutjämning. Men hans erfarenheter från ekonomisk politik under sextio- och sjuttioalet, i i-länder lika väl som i u-länder, gjorde honom småningom alltmer pessimistisk och ambivalent om möjligheten också av en rationell övergripande ekonomisk politik: "Politicians only do two things – appointments and crisis management", som han ofta uttryckte saken i muntliga samtal.

Men trots att han alltmer betonade bristerna inom centralplanering och politiskt beslutsfattande behöll han både mycket av sin ungdoms skepsis mot marknadshushållning och sina "platoniska" sympatier för centralplanering. På det sättet blev han under senare år en något paradoxal per-

son – i princip anhängare av centralplanering, men motståndare till den regeringspolitik och administration som faktiskt bedrevs i världen i olika länder. Gunnar Myrdal blev därmed en märklig kombination av centralplanerare och anarkist. På sätt och vis var Gunnar Myrdal lojal inte bara mot sin ungdoms värderingar, och mot de många vänner han fick under årens lopp, utan också mot sina gamla idéer. När han lade sig till med nya åsikter, så behöll han ofta de gamla även om de nya stod i konflikt med de gamla. Så kom hans världsbild på sätt och vis att bestå av en ackumulering av observationer och idéer från olika epoker i sitt liv.

Gunnar Myrdal förlorade aldrig sin enorma iakttagelseförmåga, associationsrikedom och uppslagsrikedom – och sitt *engagemang*, för att inte säga "besatthet" av samhällsproblemen. Den lilla skriften *Hur Sverige styrs* från 1982 är ett gott exempel på Myrdals aldrig sinande ambition och förmåga att upptäcka och slå ned på missförhållanden i samhället. Hans klarsyn också på ålderns höst gällde också u-länderna, när han kritiserade u-ländernas regeringar för att skylla sina problem på omvärlden i stället

för att ta itu med sina interna problem: "... the underdeveloped countries have, I believe, turned demands for a new economic world order into a sort of alibi for not reforming the way in which they are governed". (Myrdal i *Pioneers in Development*, red av Gerald M Meier och Dudley Seers, 1984).

Även om Gunnar Myrdal lade sig till med nya betraktelsesätt under loppet av sitt liv, så förtröttades han aldrig att föreslå förbättringar för fattiga och förtryckta – samtidigt som han hade stora sympatier för "the self-made man", som lyckades i affärslivet. Hans växande pessimism under senare år om politikens möjligheter och om världens utveckling, hindrade honom inte från att hela tiden skaffa sig ny kunskap om världens problem – och inte minst att utbyta åsikter med andra, genom både monologer och dialoger.

När Gunnar Myrdal nu är borta lämnar han ett väldigt tomrum efter sig, inte endast i det internationella forskarsamhället, utan också bland otaliga vänner och beundrare bland allmänheten runt om i världen – i sanning ett enastående livsverk.

ASSAR LINDBECK